

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Београд

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На предлог Одељења за историју, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду на својој XII редовној седници, одржаној 21. маја 2026. године, именовало је комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *„Градска привредна политика остроготске Италије (493–535)“* докторанда Марка М. Драшковића из Београда, у саставу:

1. Проф. др Влада Станковић, Филозофски факултет, Београд
2. Проф. др Ирена Љубомировић, Филозофски факултет, Ниш
3. Проф. др Драгољуб Марјановић, Филозофски факултет, Београд
4. др Јелена Анђелковић-Грашар, виши научни сарадник, Археолошки институт, Београд
5. Доцент др Дејан Гашић, Филозофски факултет, Београд

Пошто се упознала са достављеном докторском дисертацијом колеге Марка Драшковића Комисија има част да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду поднесе следећи

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Марко (Милимир) Драшковић рођен је 1979. године у Београду, где је завршио основну школу и гимназију. Основне студије историје окончао је на Филозофском факултету у Београду са просечном оценом 9,80. Дипломирао је 2004. године на Катедри за историју Византије са темом „Западноевропско племство у очима Ане Комнине“. На истој катедри магистрирао је 2010. године са темом „Нордијски најамници у комнинској Византији“.

Од 2007. био је запослен у Византолошком институту САНУ као истраживач-приправник, а од 2011. до 2017. као истраживач-сарадник. Од 2009. до данас председник је Српског хералдичког друштва.

Његова истраживачка интересовања преваходно обухватају привредну и социјалну историју Раног средњег века, војну историју средњовековног Запада, историју западноевропско-византијских односа и генеалогско-хералдичку проблематику Средњег века. До сада је публиковао следеће радове:

„Из привредне историје византијског Сарда у V веку“, *Зборник радова Византолошког института* (2014), 75–111.

„Почеци дома Гренвил. Генеалогски и социјално-историјски оглед“, *Београдски историјски гласник* 3 (2012) 73–84.

„Компоненте западноевропског феудализма у делу Ане Комнине“, *Зборник радова Византолошког института* 42 (2005), 35–44.

„Варешки најамници као телохранитељи комнинских царева“, *Истраживања* 23 (2012), 151–160.

„Дефанзивно наоружање нордијских и других западних најамника у комнинској Византији“, *Војноисторијски гласник* 2/2013, 9–19.

„Офанзивно наоружање нордијских и других западних најамника у комнинској Византији“, *Војноисторијски гласник* 1/2012, 9–20.

„Етничко-регионална, персонална и социјална структура континенталних западноевропских најамника у комнинској Византији“, *Војноисторијски гласник* 2/2012, 9–22.

„Западноевропско наоружање и тактика у делу Ане Комнине“, *Зборник радова Византолошког института* 43 (2006), 467–474.

„Етничко-регионална, персонално-просопографска и социјална структура нордијских најамника у комнинској Византији“, *Војноисторијски гласник* 1-2011, 9–30.

„Методи врбовања западноевропских најамника у Византији (1081-1185)“, *Историјски часопис* 61 (2012), 27–44.

2. Предмет и циљ дисертације

У V столећу дошло је до бурних догађаја и драматичне промене геополитичке ситуације на Апенинском полуострву. Западно Римско царство пропало је 476. године, а петнаестак година касније, предвођено Теодорихом Амалијцем, германско племе Острогота је на тој територији створило своју државу. Посреди је био својеврстан цивилизацијски судар који је под исту државну куполу довео дотадашње поданике Римског царства и знатно малобројније германске ратнике, дакле, староседеоце и дошљаке. На тај је

начин, у новонасталој ситуацији, отпочео њихов саживот, нешто слично што ће се одиграти у Галији (Франци – поданици Римског царства) или на Пиринејском полуострву (Визиготи – поданици Римског царства). С тим у вези, умесно је навести знамените речи оснивача Остроготске краљевине, Теодориха Амалијца, који је језгровито преточио своје виђење односа Римљани – варвари у једну свеобухватну реченицу: „За жаљење је када Римљанин опонаша Гота, али је користан Гот који опонаша Римљанина“.

Колега Драшковић је у докторској дисертацији под своју истраживачку лупу ставио привредну политику коју су према градовима на територији остроготске Италије водиле њене централне и локалне власти. Учинио је то тако што је пратио деловање наслеђених механизма градске привредне политике у претходном периоду, тј. у раздобљу Позног римског царства. У објашњењу суштинских научних проблема своје дисертације колега Драшковић је нагласио да би под градском привредном политиком требало подразумевати не само прокламована начела, него и заједничка обележја свакодневних реакција власти на проблеме у организацији и деловању градског занатства, трговине, снабдевања и финансирања појединих сегмената градског живота. При том је направио јасну дистинкцију између централних и локалних власти, тако што је у прве убројао установе као што су преторијска префектура, *sacra scrinia* и *comitiva sacrarum largitionum*, а у друге градске курије и официје провинцијских управитеља.

Хронолошки оквири истраживања неминовно су проистекли и наметнули се из релевантних историјских догађаја, а то су година успостављања остроготске власти над читавом Италијом (493), као почетак, и година почетка византијско-остроготског рата (535), као завршетак. У питању је нешто више од четири деценије непрекинутог мира у коме су се стекли услови за обнову просперитета градова и вођење далекосежније градске привредне политике према њима. За проучаваоца, поготово када су у питању тако старе историјске епохе, особито је драгоценост околност што су основна истраживачка питања нашла јасног одраза и у изворима.

Уз временске граничнике (493–535), колега Драшковић је омеђио и географски простор свог истраживања. Реч је о територијалном оквиру истраживања у који, пре свега, улазе диоцезе *Italia annonaria* и *Italia suburbicaria*. Ипак, у циљу бољег сагледавања целине градске привредне политике остроготских краљева узете су у обзир и периферне територије које су се налазиле под њиховом управом, а то су диоцеза Илирик и југоисточни део диоцезе Седам провинција. Суштинско питање истраживања, разумљиво, односило се на континуитет градске привредне политике остроготске Италије, с једне, са привредном политиком Царства IV и V века, с друге стране. Овакав оквир укључивао је питања опстанка карактеристичних црта политике Царства према градском занатству, трговини, снабдевању и другим релевантним процесима градског живота.

Главну изворну подлогу за истраживање колеге Драшковића чинила су писма преторијског префекта Магнуса Аурелија Касиодора Сенатора (с. 480 - с. 575), груписана у збирку коју је сам приредио и насловио са *Variae*. Највећи број тих писама су текстови које је овај угледник, најпре као палатински квестор, у време владавине Теодориха Амалијца (493–526), а потом као магистар официја, сва је прилика, најкасније од 526. године, саставио у име остроготских краљева. По свом пореклу, та писма су представљала одговор на предлоге, извештаје, консултативне молбе или петиције које су стизале из централне администрације, провинција и градова. Осим тога, ради се и о наредбама које је, на врхунцу своје политичке каријере, Касиодор сам издавао, а у својству преторијског префекта Италије, почев од 533. године. Остала писма углавном садрже краљевске указе о именовању појединих државних званичника, државну дипломатску преписку, владарске едикте, орације пред сенатом и друга државна документа и текстове која је Касиодор саставио у име владара. Он је писма поделио у дванаест књига, при чему првих пет књига обухватају документе које је написао у име Теодориха Амалијца; у шесту и седму укључене су формуле постављења званичника; у осму и девету улазе документи које је саставио у име Аталариха; десета обухвата акта која је написао у име Амаласвинте, Теодахада и Витигиса, а једанаеста и дванаеста укључују инструкције и законске интерпретације које је сам писао на положају преторијског префекта. Своју збирку писама, Касиодор је приредио у првим годинама након свог одласка са положаја преторијског префекта, а сматра се да се са ове функције повукао најраније 538. године.

Значај и веродостојност Касиодорових писама произлази из неколико чињеница: располагање архивама официја високих државних функција које обављао и директног консултовања са владарима, прецизност и добра обавештеност, његово изванредно правничко образовање, вишедеценијско саслушавање, читање и решавање најразноврснијих петиција, присуствовање судским заседањима краљевог конзисторија и преторијског трибунала (као највиших судских инстанца). Од нарочитог значаја су и Касиодорово широко образовање које је стекао као припадник једне од најмоћнијих сенатских и велепоседничких породица свог доба, многобројна путовања са матичне породичне латифундије у Скилацијуму до двора у Равени, а свакако и богато породично искуство у државној служби. При том се мисли на околност да је његов отац најпре био Одоакров комес палатинских финансијских комитива, а потом је прешао у службу Теодориховог конзулара Сицилије, коректора провинције *Bruttii et Lucania* и преторијског префекта Италије. Будући да је у питању више генерација једне породице истакнутих интелектуалаца и државних посленика, умесно је поменути и Касиодоровог деду по оцу који је био нотар у једном од *sacra scrinia* Валентинијана III (425–455), затим припадник Ајецијевог круга и члан Карпилионовог изасланства на двор хунског вође Атиле. Најбоље сведочанство о Касиодоровом свестраном

образовању је његова огромна и разнолика писана заоставština коју чине светска хроника, дело о историји Гота, трактат о својствима душе, коментаре псалама и апостолских посланица, троделну историју цркве, преглед Светог писма и Слободних вештина и трактат о ортографији. Од посебне је важности и Касиодоров покушај стварања теолошко-књижевне високе школе у Риму и оснивање манастира Светог Мартина у коме је утемељен један од првих познатих црквених скрипторија у историји латинског света западне Европе.

Највећи познаваоци Касиодоровог опуса су изrekli веома повољне оцене о веродостојности његових писама. Настајала као засебни документи у временском размаку од неколико деценија, она су примарни извор за проучавање свакодневне праксе управљања државом. Приликом приређивања збирке својих државничких писама, сам Касиодор истрајава на племенитом циљу да кроз њих на млађе генерације пренесе своје искуство у високој државној администрацији. У ишчитавању његових писама треба водити рачуна о чињеници да су она веома богата реторским алузијама и реминисценцијама заснованим на најразноврснијим елементима историјске, митолошке и природњачке ерудиције. Међутим, те наслаге начитаности, ако се има у виду околност да сам аутор у сваком писму непосредно повезује алузије са конкретним догађајима и мерама владара, нису потешкоћа у научном тумачењу њиховог садржаја. Када је датовање Касиодорових писама у питању, већина се може само оквирно временски одредити. То се најчешће постиже на основу имена владара у чије су име написана. Прецизније се може датовати релативно мали део писама, а на основу помена преторијских префеката, године индикције, имена папа, страних владара или догађаја од међународног значаја. Научници су утврдили да редослед Касиодорових писама у оквиру појединих књига није строго хронолошки, мада остаје закључак да је овај високи државни функционер ипак тежио да их распореди по старости.

Циљ истраживања који је поставио колега Драшковић, и, одмах да додамо, који је остварио у својој докторској дисертацији, пре свега, јесте реконструкција основних образаца и начела које је оструготске државе имала према занатству, трговини, снабдевању и другим битним питањима градске привреде. Да би се до тога дошло, неопходно је било свеобухватно сагледати обележја и природу градске привредне политике оструготско-римских власти, а у контексту наслеђеног привредног поретка Римског царства IV и V века. Исходиште оваквих истраживачких напора подразумевало је и претресање питања у којој је мери оструготска држава успела да у одржи наслеђене касноримске друштвене и институционалне механизме који су били неопходни за функционисање градске привреде. Уз то, успешно се тежило изналагању социјалних група које су стајале иза појединих битних одлука власти у области градске привреде. Колега Драшковић је, такође, успешно истражио званични институционални механизме преко којих су ове

друштвене групације могле да остварују тај утицај, као и начине на које је та политика у пракси спровођена. Уз то, он је пажљиво проверио и размере у којима је та политика остваривана, а није запоставио ни утицај на оне социјалне структуре које нису учествовале у њеном успостављању. Исход таквог приступа је читав низ нових и занимљивих закључака до којих је дошао након обављених истраживања.

Разборито је подсетити на чињеницу да у досадашњој историографији градска привредна политика која је спровођена у остроготској Италије није била предмет проучавања. Није јој до сада био посвећен ниједан рад, како студија, тако ни монографија. Штавише, ни проблематика градске привреде као такве, у овом историјском периоду, није стављена у фокус истраживачке пажње. То се јасно види и из чињенице да ни најновије референтно дело о остроготској Италији (*A Companion to Ostrogothic Italy*, ed. J. Arnold - M. Shane Bjornlie - K. Sessa), које је из штампе изашло 2016. године, не доноси поглавља посвећена овим темама. Узимајући у обзир ту околност, вредно је указати и на то да је научни подухват колеге Драшковића у себи носио низ обележја пионирског прегнућа.

С друге стране, привреда остроготске Италије у науци је обрађивана пре свега када су посредни сеоска привреда, аграрна историја и историје сеоских пореза и дажбина, а у светлости чињенице да је већина прихода позноримске епохе долазила са села, као што је био случај и са остроготском Италијом. Отуда не треба да изненађује то да су и у самој збирци Касиодорових писама, подаци о сеоској привредној политици централних власти остроготске Италије бројнији од оних о градској. Међутим, стоји чињеница да сложенија структура и већа разуђеност градске привреде овог доба у односу на сеоску, па и политике коју су централне власти према њој водиле, истраживачу подастиру подробније и индикативније одговоре о питањима континуитета између привредне политике остроготске и пређашње царске власти. Управо су на том плану до снажног изражаја дошли научни резултати ове докторске дисертације.

Неопходно је указати и на чињеницу да је проучавање градске привредне политике остроготске Италије имало значај који је не само надрастао простор оновременог Апенинског полуострва, као и задате хронолошке оквире дисертације, него је водио једном општијем виђењу континуитета и дисконтинуитета античке и средњовековне привреде. Такође, склони смо да нагласимо, овако проучена тема може у нашој средини допринети јачању истраживачког интересовања за привредну историју Раног средњег века и Ране Византије, као и социјалну историју Европе у доба Сеобе народа. Другим речима, у питању је широка, међународна научна тематика која умногоме може бити корисна и за разумевање историјских процеса који су се дешавали на Балканском полуострву почевши VI од века.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Свестан да је пред њим веома захтеван и нимало лак задатак, докторанд Марко М. Драшковић је на самом почетку свог рада нагласио да ће у истраживању које следи његове основне хипотезе бити:

- **Централне власти у доба остроготске управе успеле су да очувају позноримске професионално-социјалне групе занатлија у државној служби** - пре свега државне оружаре (*fabricienses-armifactores*), бојаче одеће (*barhei*) и државне пекаре (*contractores-pistores*); ове категорије занатлија значајно су доприносиле задовољавању потреба војске и администрације за оружјем и одећом, као и потребе Рима за основним намирницама; кроз њихову делатност, централна власт под Остроготима могла је значајно утицати на одржавање социјалне и политичке стабилности у великим градовима;

- **Власти су у пракси сачувале основне принципе позноримске државне контроле у организацији и финансирању јавних грађевинских радова**, и то у виду интензивираних финансијске подршке у обнови бедема и јавних зграда (чији је редовни терет и даље падао на куријале), примене забрана приватних градњи на штету јавних здања, финансирања подизања нових акведуката и примене прописа о одржавању постојећих, обнове прописа против њихове злоупотребе, финансирања градње помоћних градских тврђава, доношења процена о свакој појединачној урушеној градској грађевини чији се материјал сме користити за изградњу нове, и сл;

- **Централне власти су наставиле да примењују основне мере позноримске државне интервенције у организацији снабдевања и трговине**, пре свега кроз периодичну праксу прописивања максималних цена намирница (продаваних од стране приватних лица) у Равени и појединим провинцијама, релативно честу продају државног жита по цени нижој од тржишне, очување праксе дистрибуције бесплатног хлеба у Риму, периодични откуп вишкова намирница на тржишту појединих провинција, превоз државних намирница на лађама оних приватних бродовласника који су подложни *navicularia functio* (превоз државног терета уз надокнаду нижу од тржишне), повремене забране избоза жита и масти, очување државних монопола у трговини појединим артиклима и наплату традиционалних позноримских дажбина везаних за трговину (*siliquaticum, collatio lustralis, vectigalia*);

- **Као и у ранијој пракси позноримског друштва, иза конституција које је издавао владар нису стајали само интереси централне власти да очува социјални мир и политичку стабилност, него и интереси појединих друштвених група**; као и у пракси царског законодавства и градске привредне политике IV и V века, стварни иницијатор конституције неретко је био управо субјект коме је он упућен или у чију се корист разрешава

проблем разрешава у конституцији - у овом случају курија дотичног града, колегиј занатлија одређене струке, група градских трговаца, латифундиста домицилиран у дотичном граду и сл; круцијелни посредник, а понекад свакако и подржавалац ових интереса, били су врло често представници највиших официја централне власти, преко којих је владар примао петиције ових група и одговарао им у виду конституције;

- Као и у случају праксе градске привредне политике Царства у IV и V веку (и вођењу државе уопште), стварно формирање градске привредне политике у остроготској Италији најчешће је почивало на највишим официјима централне државне управе.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторанд Марко Драшковић поднео је Комисији докторску дисертацију која обухвата 353 странице и подељена је на два велика поглавља. После *Списка коришћених извора, са скраћеницама* (стр. I–IV) и *Списак коришћене литературе* (стр. V–XXI) следи **Увод** (стр. 2–103) који је подељен у четири одељка [*Позноантички град – особености* (стр. 2–24), *Царске конституције IV и V века и путеви формирања унутрашње политике Позног римског царства* (стр. 25–47), *Каријера и писана делатност Касиодора* (стр. 48–64) и *Опште црте историје Острогота (493–535)* (стр. 65–103)].

После опсежног Увода следи опширно и подробно главно поглавље **Градска привредна политика остроготске Италије (493–535)** (стр. 104–345) које се састоји из девет одељака [*Снабдевање двора у Равени* (стр. 104–141), *Навикуларији* (стр. 142–194), *Државна постројења за печење хлеба и снабдевање носилаца права на *panis gradilis* у граду Риму* (стр. 195–247), *Suarii и снабдевање месом носилаца права на *opsonium* у граду Риму* (стр. 248–265), *Државна постројења за израду оружја* (стр. 266–289), *Државна и градска пракса прописивања максималних цена* (стр. 290–302), *Монополи* (стр. 303–314), *Новац – основни правци политике његовог издавања* (стр. 315–325) и *Силикватикум и хрисаргирон* (стр. 326–345)].

На самом крају налази се **Закључак** (стр. 346–353)]

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација „**Градска привредна политика остроготске Италије (493–535)**“ докторанда Марка М. Драшковића оригиналан је научни рад који представља значајан допринос сциентистичкој проблематици којој је посвећен. По многим својим вредностима ова дисертација представља продор у нове и до сада неистражене области. Реч је

о једном свеобухватном погледу на простор Апенинског полуострва у завршним годинама V и првим деценијама VI столећа и функционисање привреде у унеколико измењеним историјским околностима које је изазвало образовање остроготске краљевине.

Овом дисертацијом остварен је значајан допринос разумевању и истраживању феномена градске привреде на простору данашње Италије, а у временском раздобљу, шире гледано, V и VI века, у најмање три сциентистичке равни. Прва подразумева беспрекорно историјско сагледавање стања унутрашњег уређења касноримске царевине која се лагано ближила своме заласку, други почива на доношењу закључака о променама које су донели варвари, источни Готи, оснивајући сопствену државу на простору некадашње матице једне од највећих светских империја, а трећа уважава неопходност изналажења избалансираног погледа на унутрашње устројство новостворене државе, остроготске краљевине.

Ова докторска дисертација једним делом потврђује резултате и научне домете које су остварили савремени истраживачи завршног раздобља хиљадугодишње империје – умногоме другачије од представа које су имале старије генерације проучавалаца повеснице касноримског царства – али другим делом доноси низ научних новина, ваљаних закључака, умесних и проницљивих реинтерпретација.

И, најзад, али не и на последњем месту, докторанд Марко М. Драшковић поставио је и нека нова сциентистичка питања. На нека од њих је спремно дао одговоре, а нека је једноставно препоручио истраживачима који ће се убудуће бавити касноримском историјом, лаганим одумирањем античке цивилизације, с једне, и појавом првих обриса раног средњег века, с друге стране.

6. Закључак

Докторска дисертација *„Градска привредна политика остроготске Италије (493–535)“* докторанда Марка М. Драшковића, урађена скрупулозно и са несумњивом истраживачком акрибијом, а вредна по својим оригиналним научним резултатима, драгоцен је допринос бољем познавању касноримске историје, поготово оне која се односи на унутрашња питања. У њој се неминовно казује и о насељавању варвара у језгру Римског царства, о сучељавању али и прожимању двају светова, двају цивилизацијских образаца, двају антипода који су барем привидно стајали на искључујућим фронтима историје. Није занемарена ни готовост новопридошлог „варварског“ народа, односно његових вођа, да спремно и без оклевања прихвате опробане, временом проверене и доказане институције претходног система.

На основу свега што је изнето, Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу да прихвати позитивну оцену докторске дисертације „Градска привредна политика остроготске Италије (493–535)“ докторанда Марка М. Драшковића и закаже усмену одбрану, на којој ће чланови Комисије са кандидатом подробније размотрити нека научна и стручна питања, указати му на евентуалне недоречености и недоумице и дати одређене сугестије упутне и корисне за њено потоње објављивање.

Са изразима особитог поштовања,

Београд,
5. јун 2026. године

Комисија

Проф. др Влада Станковић

Проф. др Ирена Љубомировић

Проф. др Драгољуб Марјановић

Др Јелена Анђелковић-Грашар

Доцент др Дејан Гашић